

Amerika'da Tek kişilik Lobi: Vahan Cardashian (1883-1934)

One-Man Lobby in America: Vahan Cardashian (1883-1934)

Ö. Kürşad Karacagil*

Özet

Türk-Amerikan ilişkileri uzun bir tarihi geçmişe sahiptir ve genel olarak dostluk içerisinde devam etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin 1917 senesinde I. Dünya Savaşına girmesiyle kesilen resmi ilişkiler ancak 1927 senesinde yeniden kurulacaktır. Bunda en önemli etkenlerden birisi de Amerika'da yaşayan Ermenilerin Türkiye aleyhtarı yürüttükleri faaliyetlerdir. Bu bağlamda 1934 senesine kadar Türkiye karşıtı faaliyetleriyle dikkat çeken Amerika'da adeta tek kişilik bir lobi gibi çalışan Vahan Cardashian (Kardaşyan) ismi ön plana çıkmaktadır.

1883 senesinde Kayseri'de doğan Cardashian, ilk ve orta öğretimini aynı şehirde tamamladı. Yükseköğretimini Yale Üniversitesinde hukuk alanında yaptı. 1915 yılına kadar Osmanlı yetkilileriyle iyi ilişkiler kurmuş hatta bir süre New York Konsoloslusunda tercümanlık yapmıştır. Buna karşın Cardashian zikrolunan tarihten sonra Türk aleyhtarı faaliyetleriyle dikkat çekmektedir. Nitekim Sevr Antlaşmasında gündeme gelen bağımsız Ermenistan'ın kurulması, 6 Ağustos 1923 tarihinde Lozan'da Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında imzalanan antlaşmanın onaylanmaması ve Washington Sefiri Ahmet Muhtar Bey aleyhinde propaganda yapması gibi faaliyetleri bunlar arasında sayılabilir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Ermeniler, Lobcilik.

Abstract

Turco-American relationship had a long history with cordial relations. Diplomatic relations that were severed in 1917 with the entrance of US into the World War could be reestablished only in 1927. One of the major factors in this delay was the anti-Turkish activities undertaken by Armenians living in US. The figure of Vahan Cardashian (Kardaşyan) who functioned almost as a one-man lobby against Turkey until 1934 is especially worthy of attention.

Born in Kayseri in 1883, Cardashian completed his higher education in the same town and received a Law degree at Yale University. He nurtured good relations with Ottoman officials until 1915 and even served as translator in the Empire's Consulate in New York. After 1915, however, Cardashian started his anti-Turkish activities. Among these activities were the foundation of an independent Armenia, one of the issues discussed in the Sevres Treaty, non-ratification of the Turco-American treaty signed on 6 August 1923 in Lausanne and his negative propaganda against Turkish ambassador to Washington, Ahmed Muhtar Bey.

Keywords: Turkey, United States of America, Armenians, Lobbying

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, E-mail: karacagil@gmail.com.

gazi

Akademik
Bakış

95

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

Giriş

Türk-Amerikan ilişkileri uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir. İlişkiler I. Dünya Savaşı'na kadar belli bir samimiyet içerisinde sürdüyse de, gerek diplomatik ve gerekse ticari açıdan müttefiklik derecesine ulaşmamıştı.¹ Fakat Temmuz 1914 tarihinde başlayan I. Dünya Savaşı, Türk-Amerikan ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Bunun başlıca sebepleri arasında; savaşın hemen başında Ahmed Rüstem Bey'in *The Evening Star* gazetesine verdiği 8 Eylül 1914 tarihli demeç² ve bunun bir gün sonrasında Osmanlı Devleti'nin tek taraflı olarak kapitülasyonları kaldırmasıdır.³ Bütün bunlara rağmen Amerika Birleşik Devletleri'nin İtilaf Devletleri yanında savaşa girmesine kadar iki ülke arasındaki ilişkiler normal seyrinde devam etmiştir.

Bu durum ABD'nin, 20 Nisan 1917'de verdiği bir notayla⁴ kesilmiş ise de ne ABD ne de Osmanlı Devleti birbirlerine savaş ilan etmiştir. Savaş süresince de Amerika'nın haklarını koruma görevini İsveç, Türk haklarını koruma görevini İspanya üstlendi.⁵

Bunun yanında iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden kurulması ve normal seyrine girmesi 1927 senesini kadar mümkün olmamıştır. Birbiriyle savaşmamış Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki normal diplomatik ilişkilerin yaklaşık on sene boyunca kurulamamasında kuşkusuz en önemli faktör Amerika'daki Ermeni Lobisinin Türkiye aleyhtarı yürüttüğü faaliyetlerdir.⁶

1 Roger R. Trask, *The United States Response to Turkish Nationalism and Reform (1914-1939)*, Minnesota 1970, s. 3.

2 Amerika Birleşik Devletlerinde, Osmanlı Sefiri olarak görev yapan Ahmed Rüstem Bey, Ermeni yanlısı ve Türkleri zalim olarak gösteren birçok haberlerin yayınlandığı günlerde Amerikan yönetiminin buna pek fazla aldırış etmemesinden rahatsızlık duymuştur. Bunun üzerine haberlerle ilgili olarak *The Evening Star* gazetesine biraz da diplomatik kaideleri aşan şu şekilde bir beyanat vermesi Amerikan hükümeti tarafından işçilerine müdahale olarak algılanmıştır. "... Birçok gazetelerin bu işte İngiltere ve Fransa'nın tarafını tutmasından beri, kendimi, şunu söylemeğe yetkili buluyorum ki, Amerika Birleşik Devletlerinde her gün vuku bulan linç etme düşüncesi ve Filipinlerdeki Water Cure denilen işkence hatıraları Türkiye'ye hücumda onu ihtiyatlı yapmalı idi. Çünkü İtalya'nın iktisadi rekabeti veyahut Filipinler'in katledilmesi ve hatta zencilerin tecavüzü ile mukayese edilirse, onun tahrik neticesinde yaptığı vahşilik hiç kalır. Hakikatte hiç vuku bulmayan bir şeyi sadece münakaşanın hatırı için olduğunu farz edelim. Zenciler, Amerika Birleşik Devletlerinin istilasını kolaylaştırmak için Japonlarla gizli anlaşmalarla birleştiği keşif olursa, onlardan kaç tanesini bu hikâyeyi anlatmak için hayatta bırakılacaktı?" Bkz: Mine Erol, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Amerika Büyük Elçisi A. Rüstem Bey*, Ankara 1973.

3 R. Trask, a.g.e. , s.19.

4 İlgili nota aynen şöyledir: "ABD Büyükelçiliği, Hariciye Nezaretine verdiği, 8 Nisan 1917 tarih ve 2422 sayılı nota ile (ABD) Hükümeti'nin, Almanya İmparatorluğu ile savaş halinde olduğunu bildirmiştir. Ekselanslarına, bu imparatorluğun bir müttefiki olan Osmanlı Hükümeti'nin, bugünden itibaren ABD hükümetiyle diplomatik ilişkileri kesmek zorunda kaldığını bildirmekten onur duyar." Bkz: Çağrı Erhan, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökeni*, Ankara 2001, s. 388.

5 Bilal Şimşir, "Türk-Amerikan İlişkilerinin Yeniden Kurulması ve Ahmet Muhtar Bey'in Vaşington Büyükelçiliği (1920-1927)", *Belleten*, C. XLI, S. 162, Ankara 1977, s. 277.

6 Bilal Şimşir, "Amerika'da Ermeni Lobisi ve Lozan Antlaşması Kavgası (1923-1927)" , *Ermeni Araştırmaları*, Sayı. 3, Ankara, 2001, s. 34-35.

Görüş

Akademik
Bakış

96

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

Bu cümleden olarak Türkiye aleyhtarı faaliyetleriyle Amerika'da adeta tek kişilik lobi gibi çalışan eski bir Osmanlı Ermeni'si Vahan Cardashian (Kardaşyan) ismi ön plana çıkmaktadır. Peki, Vahan Cardashian kimdir?

Vahan Cardashian'ın hayatının erken dönemi ve ailesi hakkındaki bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Vahan, 1 Aralık 1883'de Kayseri'de dünyaya geldi.⁷ Babası Nazar (Nazır) Cardashian annesi ise *Marie Calayjian* (Cardashian)'dir.⁸ Vahan'ın *Garabed*⁹ isminde bir erkek ve *Hranoosh* isimli bir kız kardeşi bulunmaktadır. *Nazar Cardashian*'ın erken yaşta hayatını kaybetmesi aileyi ekonomik açıdan zor durumda bırakmakla birlikte Vahan'ın kız kardeşinin Ermeniler arasında tanınan aynı zamanda zengin *Frankian* ailesine gelin gitmesi bu zor durumdan kurtulmalarını sağlamıştır.¹⁰

Vahan, ilk ve orta dereceli eğitimini Kayseri'de tamamlamıştır. Burada ilk olarak Ermeni cemaatine ait yerel bir okula gitmiş olup daha sonra Fransızca eğitim veren *St. Basil Jesuit* (1890-1900) ve iki sene kadar da Talas Amerikan kolejinde eğitimine devam etmiştir.¹¹ 1902 senesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin New York şehrine yerleşmiş ve bir süre ticaretle meşgul olmuştur.¹² Amerika'ya gitme kararı almasında, muhtemelen daha önce Amerika'da bulunan erkek kardeşinin etkisi bulunmaktadır. 1904 senesinde Yale Üniversitesinde Hukuk eğitimine başlamıştır.¹³ Eğitimine devam ettiği sırada 15 Mayıs 1907'de New York'ta tanınan zengin ve dul bir Amerikalı olan *Cornelia Alexander Holub* ile evlenmiştir.¹⁴ 1908 senesinde Yale Üniversitesindeki hukuk eğitimi tamamlamıştır.¹⁵ Aynı yıl Amerika Birleşik Devleti vatandaşı da olan Cardashian¹⁶ "*The Ottoman Empire in the Twentieth Century*" (Yirminci Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu) adlı ilk kitabını da yayınlanmıştır. Adı geçen kitap, gerek İslamiyet gerekse Türkler hakkında olumsuz bilgiler içermektedir.¹⁷ Cardashian, hukuk

7 Vahan Cardashian'ın doğum tarihi Yale Üniversitesi bülteninde 1 Aralık 1882 olarak geçerken 13 Haziran 1934 tarihli *The New York Times* gazetesinde ise 1 Aralık 1883 olarak verilmektedir. Bkz: Bulletin of Yale University (Obituary Record of Graduates of Yale University Deceased during the year 1933-1934) 1934, s. 236.

8 Bulletin of Yale University..., s. 236; *The New York Times*, 13 June 1934.

9 *The New York Times* gazetesinde Vahan'ın erkek kardeşinin ismi Charles olarak geçmektedir. *The New York Times*, 13 June 1934.

10 John R. Mardick, "Life and Times of Vahan Cardashian", *Vahan Cardashian: Advocate Extraordinaire For The Armenian Cause*, (Compiled by Vartkes Yeghiayan), California 2008, s. 1-2.

11 J. R. Mardick, *a.g.m.* s. 1-2.

12 Bulletin of Yale University..., s. 236.

13 J. R. Mardick, *a. g. m.*, s. 1-2.

14 *New York Daily Tribune*, 1 June 1907. Bu evliliği 15 Ocak 1916 tarihinde boşanma ile sona ermiştir. Bkz: *The New York Times*, 16 January 1916.

15 Bulletin of Yale University..., s. 236.

16 *The New York Times*, 13 June 1934.

17 Vahan Cardashian'ın kaleme aldığı kitap "A Brief Commentary on The Eastern Question adlı Brooklyn Enstitüsü için hazırladığı ders notlarının geliştirilmiş halidir. Bkz: Vahan Cardashian, *The Ottoman Empire in the Twentieth Century*, Albany N.Y. 1908. Bunun yanında 1914'te yayınlanan *Actual Life In The Turkish Harem*, adlı bir kitabı daha bulunmaktadır.

Gazi

Akademik
Bakış

97

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

eğitimi tamamladıktan sonra New York Barosu'na başvurmuş ve sınavlardan başarılı olarak 1909 senesinde avukat olmaya hak kazanmıştır.¹⁸

Cardashian, 1915 senesine kadar Osmanlı Devleti'yle ilişkilerini koparmamıştır. Bu meyanda, 1910'da *Armenian General Progressive Association*'ın II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine verdiği ve Osmanlı Sefiri Ziya Paşa'nın da davetli olduğu ziyafete katılmıştır. Burada V. Mehmed Reşad şerefine kadeh kaldıran Cardashian yaptığı konuşmada, Meşrutiyetin ilanıyla beraber gayrimüslimlerin de eşit haklara sahip olduğunu söylemiş ve övücü ifadeler kullanmıştır.¹⁹

Bunun yanı sıra Cardashian, 1911-1914 yılları arasında New York şehir benderliğinde tercümanlık yapmıştır. Bu konuyla ilgili olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivinde sınırlı sayıdaki belge içerisinde her hangi bir bilgiye rastlamsak da *The New York Times* gazetesi ve bazı Ermeni yanlısı kaynaklarda bu yönde bilgiler bulunmaktadır.²⁰ 1911'de İtalya'nın Trablusgarp'ı işgaliyle alakalı olarak gazetelere demeçler dahi vermiştir. Nitekim *The New York Times* gazetesi-ne verdiği bir demeçte işgalin haksız olduğunu söyleyecektir.²¹ Aynı zamanda, İtalyan Dışişleri Bakanı *Marchese di San Giuliano* New York Herald gazetesinin 15 Ekim 1911 tarihli sayısında, Trablusgarp'ın işgalinin haklı nedenlere dayandığı iddiasına, ertesi gün cevap verecektir. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde yer alan İngilizceden tercüme edilen haberde, Vahan Cardashian'la ilgili olarak "*New York*" dan "*Liberty*" sokağında 55 numaralı hanede mukim dava vekili..." ibaresi yer almaktadır.²²

Vahan Cardashian, bir taraftan Osmanlı resmi makamlarıyla ilişkilerini sürdürürken diğer taraftan da Osmanlı Devleti aleyhine faaliyette bulunmaktan çekinmemiştir. Özellikle Osmanlı Devleti üzerinde etkisinin fazla olduğunu düşündüğü İngiltere resmi makamlarına Türkler aleyhinde mektuplar yollamıştır.²³ Mesela Cardashian, Balkan Harbi'nde Osmanlı Devleti'nin barış istemek durumunda kaldığı dönemde toplanan Londra Büyükelçiler Konferansı'nda, 4 Ocak 1913'te İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na bir mektup yollamıştır. Mektupta, Londra'da bir Ermeni heyetinin bulunduğunu ve bu heyetin başlıca amacının, Ermeni sorununu Büyükelçiler Konferansı'nda ya da bu konuyla ilgili toplana-

18 *The New York Times*, 13 June 1934.

19 Gazete, Cardashian hakkında Ermeni yazar ifadesini kullanmaktadır. Bkz: *The New York Times*, 24 July 1910. Cardashian, aynı cemiyetin 1912 senesinde dördüncüsü düzenlenen ziyafetine de katılacaktır. Burada ki konuşması gazetelere yansımaya da Osmanlı yöneticileri ve meşrutiyet lehine kadeh kaldırdığı bilinmektedir. Bkz: *The New York Times*, 25 July 1912.

20 *The New York Times* 26 September 1911; *The New York Times*, 13 June 1934.

21 *The New York Times*, 26 September 1911.

22 BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), HR. TO (Hariciye Nezareti Tercüme Odası), 542/53.

23 29 Haziran ve 7 Kasım 1912 tarihlerinde yolladığı mektupların içeriği hakkında ayrıntılı bir bilgiye sahip değiliz. *Vahan Cardashian: Advocate Extraordinaire For The Armenian Cause* adlı kitapta Cardashian'ın İngiltere Dışişleri Bakanlığına 3 Ocak 1913 tarihiyle yolladığını belirttiği mektubun giriş kısmında bu iki mektuptan bahsedilmektedir. Bkz: "*Vahan Cardashian: Advocate...*" s. 274.

cak başka bir toplantıda, görüşme konusu olduğunu yazmıştır. Ayrıca mektupta, Kilikya bölgesinde İngilizlerin kontrolünde bir Ermenistan kurulabileceğini belirtmiştir.²⁴

Diğer taraftan Cardashian 8 Temmuz 1913'de Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne başvurarak San Francisco şehrinde Panama Kanalı'nın açılışı münasebetiyle 1915 yılında düzenlenecek olan uluslararası *San Francisco Bahri-i Muhit* sergisinde bütün masrafları ile kar ve zararı kendisine ait olmak üzere bir Osmanlı şubesi inşa ve işletmek için komiserliğe tayin edilmesini istemiştir.²⁵ Cardashian'ın başvurusu resmi makamlarca incelenerek²⁶ kendisiyle bir mukavele yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak mukavele Cardashian'ın teklifinden biraz daha farklıdır. Buna göre, sergideki masraflar Osmanlı Devleti tarafından karşılanacaktır. Ayrıca New York Şehbenderi Celal Bey'in serginin birinci komiseri olması kaydıyla Cardashian'a izin verilmiştir (21 Aralık 1913).²⁷

Osmanlı Devleti ile Vahan Cardashian arasındaki bağların tamamen kopması 1915'teki sergi sırasında olacaktır. Nitekim Osmanlı pavyonunu ziyaret eden Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri eski Bakanı *William Jennings Bryan* ile ABD eski Başkanlarından *William Howard Taft* ve *Theodore Roosevelt*'e kendisini Osmanlı Baş Komiseri olarak tanıtan Cardashian, Osmanlı aleyhinde ifadeler içeren bir mektup vermiştir.²⁸ Bunun ardından Osmanlı resmi makamlarının mektuptan haberdar olması, gayet dolambaçlı bir şekilde vuku bulmuştur. Şöyle ki; sergiden kısa bir süre önce görevinden ayrılan W. J. Bryan, Cardashian'ın kendisine verdiği mektubu halefi *Robert Lansing*'e yollamıştır. R. Lansing mektubu, Almanya'nın Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi *Johan Heinich Von Bernstorff* a iletmıştır. *J. H. von Bernstorff* ise mektubun bir kopyasını müttefiki durumunda bulunan Osmanlı Devleti'nin Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa'ya yollamıştı.²⁹ Bu şekilde Osmanlı Devleti, Cardashian'ın mektubunu ve düşüncelerini öğrenme fırsatı bulmuştur.

8 Temmuz 1915 tarihli mektupta Cardashian, özetle şunları ifade etmiştir. Osmanlı Devleti'nde yaşayan Ermenilerin acınacak durumdadırlar. Dünya Savaşından önce Avrupa'nın Osmanlı Devleti üzerinde bir etkisi vardı. Ancak bu etki savaş ile birlikte kalmadı. Jön Türkler sistemli bir şekilde güç gösteri-

24 Vartkes Yeghiayan, "Cardashian and The Armenian Cause: An Unfinished Odyssey", *Life and Times of Vahan Cardashian*, *Vahan Cardashian: Advocate Extraordinaire For The Armenian Cause*, (Compiled by Vartkes Yeghiayan), California 2008. , s. 19-20.

25 "Sergi mültEZemi gerek Ticaret ve Ziraat Nezaret-i celilesinden ve gerek bilcümle Osmanlılar tarafından vuku' bulacak her türlü talep ve teklifata daima küşade ve amade olacağı gibi Osmanlı ticaret ve menafi'ini teşvik için sergiye iştirak etmek isteyenlere makul ve mümkün olan teshilat ve hidematı ifa edecektir." BOA, BEO (Bab-ı Âli Evrak Odası) 4199/314881, lef 2.

26 BOA, BEO 4199 / 314881, lef 1.

27 BOA, BEO,4242 /318061, lef 1.

28 BOA, HR. SYS. (Hariciye Nezareti Siyasi Evrakı), 2881/ 9, lef 2.

29 BOA, HR. SYS. 2880/ 23, lef 1.

Gazisi

Akademik
Bakış

99

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

sinde bulunuyorlar. Atalarının yaptıklarını katlıyor. Katliam ve kıyımlara devam ediyorlar. Rusya ve Osmanlı Devleti arasında kalan 2 milyon Ermeni yırtıcı hayvanlara yem oldu. Burada bir tarafta Türk halkı ve yetkilileri ile Kürt aşiretleri arasında kaldı. On binlerce suçsuz masum insan katledildi. Yüzlerce köy ve şehir kül oldu. Binlerce kadın tecavüze uğradı. Binlerce Ermeni askerlik yoklaması adı altında toplanarak ya asıldı veya vuruldu. Beş yüz bin Ermeni kadın çoluk çocuk kaçmak zorunda kaldılar. Ancak tarifi zor sefalet içerisinde kaldılar. Bildiğim kadarıyla 5 gazeteci, 6 din adamı 1500 Ermeni ileri geleni gereksiz yere sürgüne gönderildi ya da hapse atıldı. Ben Türkleri tanıyorum. Hapse ve sürgüne gönderilen Ermenileri öldürdüklerini biliyorum. Biliyorum ki Ermenileri dışlayan dengesiz politikalarıyla Türkler problemi çözebileceğini düşünüyorlar. Batı uygarlığı bu katliamı nasıl kabullenebilir Ermenilerin tamamen yok edilmesini nasıl kabul edilebilir. Tarihe mal olmuş bir toplum paramparça olmuştur.³⁰

Bu mektuptan haberdar edilen New York Konsolosu Celal Bey ise San Francisco'ya giderek Cardashian'a, yazdığı mektubu gösterip görevine son vermiştir.³¹ Celal Bey, Washington Sefareti'ne yazdığı mektupta, Cardashian'ı böyle bir niyetinin olduğunu kesinlikle anlayamadığını ve kendisine itimat gösterdiğini ifade etmiştir.³² Cardashian, hiç beklemediği ve Osmanlı yetkililerinin haberdar olmayacağını düşündüğü bu durum karşısında, *W. J. Bryan*'a ve Amerika Birleşik Devletleri eski başkanlarından *T. Roosevelt*'e sitem içeren mektuplar yollamıştır.³³

San Francisco'daki sergide görevine son verilmesinin ardından Cardashian, Türk aleyhtarı faaliyetlerinin dozunu giderek arttırmıştır. *Life and Times of Vahan Cardashian, Vahan Cardashian: Advocate Extraordinaire For The Armenian Cause* adlı kitapta bir makale kaleme alan *John R. Mardick*, Cardashian'daki bu değişikliğe Kayseri'de yaşayan anne ve kız kardeşinin tehcir edilmesi kararını engellemeye yönelik çabalarının sonuçsuz kalması ve onların tehcirde hayatlarını kaybetmeleri şeklinde bir neden göstermiştir.³⁴ Ancak 13 Haziran 1934'de Vahan Cardashin'in ölümünü haber yapan *The New York Times* gazetesi ve 1933-1934 tarihli Yale Üniversitesi bülteninde, Cardashian'ın anne ve kız kardeşinin İstanbul'da hala yaşadığı bilgisi verilmektedir.³⁵ 1927-1933 tarihleri arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde Büyükelçilik görevinde bulunan Ahmet Muhtar Bey ise, Cardashian'ın giderek artan Türkiye aleyhtarı faaliyetlerinin sebebini;

30 BOA, HR. SYS. 2880/ 23, lef 2-3.

31 BOA, HR. SYS. 2880/ 23, lef 1.

32 BOA, HR. SYS. 2881/9, lef 3.

33 *Vahan Cardashian, Advocate Extraordinaire For The Armenian Cause*, (Compiled by Vartkes Yeghiayan), California, 2008, s. 279-280 ve 26-27.

34 J. R. Mardick, *a.g.m.*, s. 1-3.

35 *The New York Times*, 13 June 1934; *Bulletin of Yale University...*, s. 236.

Görüş

Akademik
Bakış

100

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

"Vaktiyle Osmanlı Sefaretinde müstahdem olup bilahare vazifesine hitam verilen ve bu yüzden bize hasım kesilen..." sözleriyle açıklamıştır.³⁶

Cardashian, Amerika'daki Hristiyan ve Musevi grupları üzerinde de etkili olmaya çalışmıştır (1915). Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri Başkanı, Savunma Bakanı ve üniversitelere Türkiye aleyhtarı mektuplar yollamıştır.³⁷ Örneğin, San Francisco'ndan New York'a döndükten kısa bir süre sonra 12 Şubat 1916'da Dışişleri Bakanı *Robert Lansing*'e yolladığı bir mektup bulunmaktadır. Aslında bu mektup, 30 Ağustos 1914'te Savunma eski Bakanı *Lindley Miller Garsson*'a yolladığı yazının kopyası ve daha sonra kaleme aldığı anlaşılan "Ermenistan ve Ermeniler" adlı 6 sayfalık bir broşürden oluşmaktadır. 30 Ağustos'taki yazıda, Almanya'nın kuklası durumunda bulunduğunu iddia ettiği Türklerin, Osmanlı topraklarında yaşayan Ermeniler başta olmak üzere bütün Gayrimüslim topluluklara karşı düşmanca bir tutum içerisinde olduğunu ileri sürmüştür. Yine kendisinin kaleme aldığı broşürde ise, Ermenilerin tarihi ve Cihan Harbinde İtilaf Devletlerine yaptıkları desteği ve faaliyetleri anlatacaktır.³⁸

Bunun yanı sıra Cardashian İstanbul üzerinde Amerika'ya göre daha fazla etkili olacağına inandığı İngiltere üzerindeki etkisini de arttırma çabasına girerek İngiliz Büyükelçisiyle de irtibata geçmiştir. Bu meyanda, parlamentoda Ermeni meselesini ilk kez gündeme getiren *Viscount James Bryce*³⁹ ile 1915-1917 seneleri arasında birçok kez mektuplaşmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin İstanbul Büyükelçisi *Henry Morgenthau* ile Washington'da görüşmeler yapmıştır.⁴⁰ Söz konusu görüşmelere Morgenthau'nun, özel sekreteri olan *Hagop Andonian*'i da beraberinde getirdiği bilgisi de dikkat çekici bir ayrıntıdır.⁴¹

I. Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar mücadelesine bireysel bir şekilde devam eden Cardashian 1918 yılının Kasım ayına geldiğinde, Amerika'daki Ermenilerin çatı organı olarak kabul edilen *Armenian National Union of America* (Amerika Ermeni Millî Birlik Komitesi)'nin daveti üzerine adı geçen komite tarafından yeni kurulmuş olan *Armenian Press Bureau* (Ermeni Basın Bürosu) başına geçmiştir.⁴² Kaleme aldığı bir makalesinde bu göreve başladığında propagandanın önemini anladığını ifade eden Cardashian, eğer Ermeni meselesi

36 Şimşir, "Amerika'da Ermeni Lobisi..." s. 40; Şimşir, "Türk-Amerikan İlişkilerinin ..." s. 307.

37 V. Yeghiayan, *a.g.m.*, s. 28.

38 National Archives and Record Administration (NARA) Microcopy (M) 353, Roll 46, File 867.41016/418, 10 February 1916 ve Yazı Eki.

39 Viscount James Bryce İngilizlerin propaganda amaçlı hazırladığı Mavi Kitabı yazılmasına katkı sağlayanlardan biridir. Bkz: James Bryce- Arnold Toynbee, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermenilere Yönelik Muamele (1915-1916)*, Cilt 1-2, İstanbul 2005.

40 V. Yeghiayan, *a.g.m.*, s. 28-30.

41 V. Yeghiayan, *a.g.e.*, s. 284-285; Hagop Andonian, Morgenthau'nun katipliğini yapmış olup aynı zamanda *Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü* adlı kitabı kendisine dikte ettirdiği iddia edilen kişidir. Bkz: Heath W. Lowry, *Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü'nün Perde Arkası*, İstanbul 1991.

42 Vahan Cardashian, "Who Speaks in the Name of Armenia?" *The Armenian Review*, Vol XXXIII, No: 3-91 (Autumn, 1970), s. 51.

Gazisi

Akademik
Bakış

101

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

hakkında Amerika Birleşik Devletleri'nde başarı kazanmak isteniyorsa konunun toplumun önüne getirilmesi lüzumunu dile getirmektedir. Ayrıca dikkatli ve planlı bir şekilde hazırlanan propagandanın gücü ve doğrudan olması tespiti de bulunmuştur. Bu bağlamda yeni bir yapılanmanın gerektiğine inanan Cardashian, Aralık 1918 tarihinde "*American Committee for The Independence of Armenia*" adlı bir komite (Ermenistan'ın Bağımsızlığı için Amerikan Komitesi)'yi kurmuştur.⁴³ Cardashian, bu komitenin kurulmasında Ermeniler arasında fikir uyumsuzluğunun etkili olduğunu söylemektedir.⁴⁴

Kurulan bu yeni komitenin başkanlığına, 1917 senesine kadar Amerika Birleşik Devletleri'nin Almanya Büyükelçiliği'ni yapmış ve Amerikan bürokrasisini iyi bilen bir isim olan *James Watson Gerard*'i getirildi. Cardashian da Basın Bürosu'nun başına geçmiş olup kendisi, Komitenin tek Ermeni üyesidir. Komitede Amerikan siyasetini oldukça iyi tanıyan kişiler de bulunmaktadır.⁴⁵ Üstelik adı geçen komite, kısa süre içerisinde Amerika'daki 48 eyalette temsilcilikler kurmuştur.⁴⁶ Cardashian'ın başında bulunduğu Basın Bürosu, 1918-1922 tarihleri arasında Türk aleyhtarı ve bağımsız Ermenistan'ın kurulmasına yönelik propaganda faaliyetleri yaparak 17 bin kişisel mektup ve telgrafla 173 bin broşür niteliğinde mektup hazırlamıştır. Bunlar, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı da dahil olmak üzere, Amerika'da bulunan 20 bin civarındaki devlet yetkilisi ve din adamıyla birlikte 250 kolej ve üniversite rektörüne, 85 piskopos, 40 kadar valiye yollanmıştır. Ayrıca toplamı 553 sayfa olan 21 adet risale ve broşür niteliğinde yayın da yapmışlardır. Nihayetinde bütün bu yayınlardan, 212 bin adet basıldığı görülmektedir.⁴⁷

Cardashian, Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamasından sonra, komite çatısı altında bağımsız bir Ermenistan'ın kurulmasına yönelik faaliyetlerini giderek artırmıştır. Bu cümleden olarak 27 Aralık 1918'de *The New York Times* gazetesinde "*For Free Armenia*" (Bağımsız Ermenistan için) adıyla yer alan makalesi oldukça dikkat çekicidir. Söz konusu makalede, Amerikalıların büyük çoğunluğunun bağımsız bir Ermenistan kurulmasını

43 Komite günümüzde "The Armenian National Committee of America (ANCA)" adıyla Türk aleyhtarı faaliyetlerine devam etmektedir. V. Yeghiayan, *a.g.m.*, s. 36.

44 V. Cardashian, "Who Speaks in the ..." s. 52.

45 Örneğin Komitede dikkat çekici bir isim de 1921 senesine kadar fahri başkanlığını yapan, 1916 senesinde Amerika Birleşik Devletleri Başkanlığına aday olan ancak az bir farkla seçimi kaybeden, ancak 1921-1925. senelerinde Dışişleri ve 1930-1941 senelerinde Adalet Bakanlığı görevlerinde bulunan Charles Evans Hughes. "The American Committee for the Independence of Armenia", NARA, M 365 Roll 4, File 71.672/ 382. 1/2, s. 1-7.

46 Robert George Koolakian, *Struggle for Justice: A Story of The American Committee For The Independence Of Armenia*, Michigan 2008, s. 97.

47 Komite'nin yayınladığı broşür ve risalelerin bazıları şunlardır: *The Case of Armenia, Armenia's Call to America, The Case of Armenia, A Petition to the President, Armenia and the Armenians, The New Map of Turkey, Armenia and Pontus, The Armenian Kingdom of Cilicia, America as Mandatory for Armenia, Should America Accept a Mandate for Armenia*. NARA, M 365 Roll 4, File 71.672/ 382. 1/2, s. 6-7.

desteklediğini dile getiren Cardashian, Senatör *Lodge*'nin Rusya ve İran'daki Ermenileri de kapsayan bir Ermenistan teklifini 10 Aralık tarihinde Senatoya sunduğunu belirtmiştir. Üstelik bu teklifi destekleyen otuzun üzerinde Cumhuriyetçi ve Demokrat senatör vardır. Bu kişilerin asil insan olduğunu ifade edip Amerika'nın asil bir amacı bulunduğunu belirten Cardashian, Amerika'nın arkadaşları olan İngiltere, Fransa ve İtalya'nın barış antlaşmasında bağımsız Ermenistan'ı tanınmaları konusunda hiçbir şüphesi olmadığını vurgulamıştır.⁴⁸

Manda Tartışmaları ve Vahan Cardashian

Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'yla I. Dünya Savaşından çekilmiştir. Bundan sonra Osmanlı topraklarının nasıl paylaşılacağı ve/veya yönetileceği konusu, çözülemeyen bir sorun olarak gündemi uzun süre meşgul etmiştir. Bu bağlamda Paris Barış Konferansı'nda Yakındoğu ile ilgili meseleler, sınırlar ve idari konular gündeme gelmiştir. Konferansta, Türkiye'nin bağımsız bir ülke olarak devam edip edemeyeceği, eğer devamına karar verilirse sınırlarının ne şekilde olacağı konusu da ele alınmıştır. Bir diğer konu ise, Osmanlı Devleti'nden ayrılacak bölgelerde, İtilaf Devletleri'nin oynayacağı roldür.

İtilaf Devleti temsilcileri Osmanlı Devleti'nin ne surette paylaşacağı konusunun tartışıldığı bir ortamda, Amerika Birleşik Devleti Başkanı *T. W. Wilson*, "manda" kavramını ortaya atmıştır. Bu konuda *Lloyd George* ve *Georges Clemenceau*'n bazı şüpheleri olsa dahi, Osmanlı topraklarını Ermenistan, Suriye, Irak, Filistin, Arabistan diye bölümlere ayıran taslak 30 Ocak 1919'da resmen kabul edildi. Bununla birlikte Paris'teki toplantıda, ABD'nin Osmanlı mandasını kabul edip etmeyeceği de gündeme gelmiştir.⁴⁹ Fakat "Manda" meselesi, Amerika'da Hükümet'e yönelik eleştirilerin artmasına sebep olmuştur. Muhalefet, Avrupalı devletlerin petrol, hammadde ve piyasa elde etmek için *Versay Antlaşması*'nı hemen onaylayacakları gibi Almanya'nın Afrika'daki kolonilerini alarak kendilerini ödüllendireceklerini ifade etmekteydi. Buna karşın Amerika'ya ise, boş ve verimsiz arazilerin yanında, askeri ve mali yük bırakılacaktı.⁵⁰ Kamuoyunda bir diğer tartışma da, Amerika Birleşik Devletleri eğer mandater devlet olacaksa, bunun Ermenistan ve Türkiye'yi beraber bir manda yönetimi altında mı yoksa ayrı ayrı devletler şeklinde mi olacağı üzerinde cereyan etmiştir.

Ermenistan ve Türkiye'nin bir manda yönetimi altında olması yönünde olanların başında *Henry Morgenthau*, Amerika Birleşik Devletleri eski başkanlardan *William Howard Taft*, Amerikalı Misyoner Liderlerinden Dr. *William Westermann*, *James Barton* ve Robert Koleji müdürü *Caleb F. Gates* gibi kişiler bulun-

48 *The New York Times*, 27 December 1918.

49 Deniz Bilgen, *ABD'li Gözüyle Sivas Kongresi (Amerikan Mandası ve Gazeteci L. E. Browne'in Faaliyetleri)*, İstanbul 2004, s. 22-23.

50 D. Bilgen, *a.g.e.*, s. 27.

Gazi

Akademik
Bakış

103

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

maktadır.⁵¹ Buna karşın Cardashian'ın kurucusu olduğu *American Committee for the Independence of Armenia* ise, Türkiye'yi ve Ermenistan'ı kapsayacak bir manda yönetimine karşı çıkararak ayrı bir manda yönetiminin kurulması gerektiğini dile getirmiştir. Bu konuyla alakalı olarak başta Cardashian olmak üzere ABD'de değişik platformlarda yazılar kaleme almışlardır.⁵² Nitekim Cardashian tarafından Haziran 1919 tarihinde *The New York Times* gazetesinde yayınlanan bir makalede, İstanbul, Anadolu ve Ermenistan'ı kapsayacak bir "manda" ya karşı çıkmıştır. Üstelik bu durum, "kasap ve koyunu bir arada tutmak" olarak tarif edilmiştir. Özellikle *Caleb F. Gates* ve *Morgenthau*'nun böyle tekliflerde bulunmalarının anlaşılamayacağını ve *Morgenthau*'nun teklifinin kişisel hırstan kaynaklandığını ifade eden Cardashian, Anadolu, İstanbul ve Ermenistan'ı içine alan bir "manda"yı Türkleri yaptıkları suçlardan dolayı ödüllendirmek ve Ermenileri ise cezalandırmak şeklinde nitelemiştir. İnançları, dilleri, gelenek ve görenekleri birbirinden farklı olan Türklerle Ermeniler bir arada yaşayamazlar. İnançları, dilleri, gelenek ve görenekleri Türklerle Ermenilerin bir arada yaşamayacaklarını belirten Cardashian, geceyle gündüz gibi birbirinden ayrı olan iki toplumun beraber yaşamasını Amerikan halkının da kabul etmeyeceğini iddia etmiştir.⁵³ Aynı gazetede yayınlanan "Give Armenia A Change" (Ermenistan'a bir şans ver) adlı makalesinde ise, bölgede bulunan İngiliz askerleri vasıtasıyla Ermenistan'ın desteklenmesi ve kendini savunacak kapasiteye getirilmesini istenmiştir.⁵⁴ Bunun yanı sıra Cardashian, Komite'nin çıkarttığı *The Joint Mandate Scheme: A Turkish Empire Under American Protection* adlı kitapta "A Turkish Scheme" (Türk Entrikası)⁵⁵ ve *America as Mandatary for Armenia* adlı kitapta "Should America Accept A Mandate for Armenia" (Amerika Ermenistan için Mandaterliği kabul etmeli mi?)⁵⁶ adlı makalelerinde de Ermenistan mandasını gündeme getirecektir.

Amerikan basınında tartışmaların yoğun bir şekilde devam ettiği sırada Amerikan Başkanı *Wilson*, konuyla ilgili iki önemli rapor hazırlatmıştır. Bunlardan birincisi, 1919 senesinin Haziran ve Temmuz aylarında İstanbul ve Suriye'yi de kapsayan ziyaretleri sonucunda *Henry King* ile *Charles Crane* tarafından hazırlanmıştır. Rapora göre, mütareke sırasında Osmanlı sınırları içerisinde kalan İstanbul ve çevresiyle birlikte Anadolu ve Ermenistan'ın Amerikan mandası altında olması önerilmekteydi.⁵⁷ Aynı yılın Ağustos-Ekim ayları ara-

51 Barbara Jean Keller, *The United State and Armenia, 1911 to 1920 The Armenian Mandate*, Fullerton (California), California State College, (Yüksek Lisans Tezi) 1969. s. 103-104; *The New York Times*, 18 October 1919.

52 *The New York Times*, 3 June 1919.

53 *The New York Times*, 3 June 1919.

54 *The New York Times*, 19 August 1919.

55 Vahan Cardashian, "A Turkish Scheme", *The Joint Mandate Scheme: A Turkish Empire Under American Protection*, New York 1920, s. 34-45.

56 Vahan Cardashian, "Should America Accept A Mandate for For Armenia" *America as Mandatary for Armenia*, New York 1919, s. 25-37.

57 Andrew Mango, *Atatürk*, (Çev. Füsün Doruker) İstanbul 2004, s. 294.

Görüş

Akademik
Bakış

104

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

sında Anadolu ve Kafkasya'yı gezen *Harbord Komisyonu*'nun hazırladığı raporda ise, Amerika'dan çok uzak bir bölgede mandater devlet olmanın zorluklarına ve getireceği yüksek maliyete vurgu yapılmıştır.⁵⁸ Bu raporun da etkisiyle Senato, Wilson'un arzu etmesine rağmen, 1 Haziran 1920 tarihindeki oylamada Doğu Anadolu'da bir Ermenistan mandaterliği üstlenmesini 23'e karşı 52 oyla reddedilmiştir.⁵⁹

Fakat çok geçmeden ortaya çıkan bir diğer mesele, gözleri yeniden Ermeni sorununa çevirmiştir. Bu meyanda Sevr Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte antlaşmanın 89. maddesi Doğu Anadolu bölgesindeki dört vilayetin Ermenilere verilmesini öngörmekte ve Türkiye ile Ermenistan arasındaki sınırın çizilmesini Amerikan Başkanı *Wilson*'un hakemliğine havale etmekteydi.⁶⁰ Wilson teklifi kabul etmiş ve sınır hattını belirleme işine koyulmuştur. Ancak Türkiye-Ermenistan sınır haritasını Milletler Cemiyeti'ne sunmaya hazırlandığı sırada, Kâzım Karabekir Paşa'ya bağlı kuvvetler Ermenistan üzerine yürüyerek Gümrü antlaşmasını yapmaya mecbur etmiştir. Bir süre sonra ise Bolşevikler, Ermenistan'daki duruma egemen olmuşlardır. Sonuçta *Wilson*'un "Ermenistan sınırları" haritası, tam bir fiyasko haline gelmiştir.⁶¹

Bu arada hem "*American Committee for The Independence of Armenia*" hem de Cardashian'ın, Sevr Antlaşması'nın Ermenilerle alakalı kısmının uygulanması için çabalarına devam ettiğini görmekteyiz. Nitekim Cardashian, kaleme aldığı makalelerinde Ermeni sorunun ancak Sevr Antlaşması ile çözüme ulaşacağı iddiasında bulunmuştu. Ermenilerin, İtilaf Devletleri'ne Doğu Cephesinde, Filistin ve Suriye'de büyük katkı sağladığını ifade eden Cardashian, buna rağmen yeterli desteği alamadıklarını, özellikle Fransa ve İtalya'nın Mustafa Kemal'i lojistik olarak desteklediklerini ve bu sebepten Kilikya bölgesinde 20 bin Ermeni'nin Türkler tarafından öldürüldüğünü iddia etmiştir.⁶² Bunun yanında Sevr Antlaşması'nın Ermenistan'la ilgili kısmının uygulanması konusunda resmi makamlara yazılar da yollamıştır. Bunlara verilecek en güzel örnek 28 Mart 1922'de Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı'na yollanan ve Vahan Cardashian'ın da imzası bulunan muhtıradadır. Zikrolunan muhtırada gerek Amerikan halkının gerekse de Demokrat ve Cumhuriyetçi Partilerin Ermenilere

58 S. Bulut, *a.g.e.*, s. 23.

59 Hasan Tahsin Fendoğlu, *Modernleşme Bağlamında Osmanlı-Amerika İlişkileri*, İstanbul 2002, s. 244-245.

60 Madde 89- "Öteki Bağlı Yüksek Taraflar gibi, Türkiye ve Ermenistan da, Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis vilayetlerinde, Türkiye ile Ermenistan arasında sınırın saptanması işini ABD Başkanının hakemliğine sunmayı ve bu konudaki kararını olduğu kadar, Ermenistan'ın denize çıkışı ile sözü geçen sınıra bitişik bütün Osmanlı topraklarının askersizleştirilmesine ilişkin ileri sürebileceği bütün hükümleri kabul etmeyi kararlaştırmışlardır. Süleyman Beyoğlu, "Sevr ve Lozan'da Ermeni Sorunu", *Akademik Bakış*, Cilt.2, Sayı.3, Ankara 2008, s. 129.

61 Fahir Armaoğlu, "Atatürk Döneminde Türk-Amerikan İlişkileri" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 13, Sayı 38, Temmuz 1997, s. 634.

62 *The New York Times*, 13 February 1921; *The New York Times*, 31 December 1922.

Gazi

Akademik
Bakış

105

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

karşı olan yardım ve ilgisine değinilerek bağımsız Ermenistan'ı tanıdığı ifade ederek Amerika Birleşik Devletleri'nin, Sevr Antlaşması uyarınca batılı güçleri Ermenistan konusunda harekete geçirmesi istenmiştir.⁶³

1923-1934 Yılları Arasında Vahan Cardashian

Lozan görüşmelerinin devam ettiği süreçte Vahan Cardashian, Türkiye aleyhtar faaliyetlerini ve açıklamalarını devam ettirmiştir. Nitekim "Türkiye için Bağımsızlık" (Independence For Turkey) adlı makalesi, 28 Ocak 1923 tarihinde *The New York Times* gazetesinde yayınlanmıştır. Burada Türkleri küçümseyici ifadeler kullanan Cardashian, bu zamana kadar silah yoluyla ayakta kaldıklarını ve gayrimüslim nüfusa ihtiyacı olduklarını yazmıştır. Gayrimüslimlerin üretici konumunda bulunmalarına karşın Türklerin tarım dışındaki alanlarda tüketici olduklarını iddia etmiştir. 1913 senesindeki ziyaretinde birçok üst düzey yetkiyle tanıştığı, Türk idarecilerin adalet ve kabiliyetten yoksun olduğu, devletin ancak yabancı devletlerin desteğiyle devam edebileceği ve ekonomik bağımsızlığı olmayan bir devletin siyasi olarak da ayakta kalamayacağı gibi ifadeler kullanmıştır.⁶⁴

Lozan Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikası, Amerika Birleşik Devletleri hariç olmak üzere normale dönmüştür. Esasında Amerika, 24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Antlaşmasına taraf da değildi. Zira Sevr Antlaşması'nı onaylamamıştır. Bunun yerine Lozan'da Amerika ile Türkiye arasında 6 Ağustos 1923'de bir dostluk ve işbirliği antlaşması imzalanmıştı. İki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden kurulması amacına yönelik olan bu antlaşma, kapitülasyonlar, Türkiye'deki Amerikan okulları ve ticaretle ilgili konuları içermektedir.⁶⁵

6 Ağustos'ta imzalanan söz konusu antlaşma, Amerika'da bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Misyonerler ve yardım kuruluşları antlaşmanın onaylanması için çaba sarf ederken *James Gerard*'ın başkanlığını yapmasına karşın Cardashian'ın da ağırlığını fazlasıyla hissettirdiği *Ermenistan'ın Bağımsızlığı için Amerikan Komitesi* (American Committee for the Independence of Armenia), antlaşmanın senatoda onaylanmaması için yoğun bir propaganda faaliyeti yürütmüştür.⁶⁶ Bu bağlamda komite, kendini tekrar organize ederek kampanyasını daha önce Amerikalı bazı yardım kuruluşlarının da kullandığı ve Amerikan toplumunun hafızasında fazla da eski olmayan "korkunç Türk" (terrible Turk) üzerinden yürütmeye başlamıştır.⁶⁷ Slogan olarak ise "Lozan Antlaşmasına Hayır" ifadesini benimsemiştir.⁶⁸ Komite *James Gerard* imzalı Eylül ve Ekim 1923 tarihli

63 NARA, M 365 Roll 4, File 71.672/ 382. 1/2, s. 55-56.

64 *The New York Times*, 28 January 1923.

65 R. Trask, *a.g.e.*, s. 38.

66 Robert L. Daniel, "The Armenian Question and American-Turkish Relations, 1914-1927" *The Mississippi Valley Review*, Vol. 46, No 2, (Sep., 1959), s. 268.

67 R. Daniel, *a.g.e.*, s. 270-271.

68 R. Trask, *a.g.e.*, s. 38.

Görüş

Akademik
Bakış

106

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

"*The Senate Should Reject The Turkish Treaty*" (Senato Türk Antlaşmasını Reddetmelidir) adıyla Türkiye ve Türkler aleyhinde ağır ifadeler içeren 16 ve 35 sayfalık iki risaleyi Senatoya yollamıştır.⁶⁹

Söz konusu gelişme, bazı tepkileri de beraberinde getirmiştir. Nitekim risalenin başında komiteye üye oldukları gösterilen *Wyoming* eski Valisi *Robert D. Carey*, *Iowan* eski Valisi *William Lloyd* ve *Harding* Uluslararası Eğitim Enstitüsü Müdürü (*Institute of International Education*) *Dr. Stephen D. Dugan* komiteyle bir ilgilerinin olmadığını ve propaganda amaçlı hazırlanan risalede isimlerinin kullanılmamasını istemişlerdi.⁷⁰ Anlaşıldığı üzere komite, kendilerinden habersiz olarak birçok ileri gelen Amerikalının ismini Türk-Amerikan antlaşmasına karıştırmış gibi gösterme uğraşı içindedir. Benzer duruma muhatap olan diğer kişiler ise, *Bruce Bliven*⁷¹ ve *Herbert Adams Gibbons*'dur.⁷²

Ekim 1923 tarihli ve 35 sayfalık risalede, Cardashian'ın da bir makalesi bulunmaktadır. Esasında bu yazı, Temmuz 1923 tarihinde kaleme aldığı Türk Sorunu ve Amerika (*The Turkish Question and America*) adlı makaledir. Cardashian, burada da Türkiye ve Türkler hakkında daha önceki ifadelerini tekrarlamıştır. Bu meyanda Türklerin kökeninin Moğol ırkına dayandığını, Anadolu'nun fethiyle birlikte milyonlarca Hristiyan'ı katlettiklerini ve barbar olduklarını iddia etmiştir. I. Dünya Savaşı sürecinde Arapların, Ermeniler ve Rumların 200 bin askerle İtilaf Devletleri'nin yanında yer alarak savaşın kazanılmasına etkili olduklarını belirten Cardashian, İtilaf Devletleri'nin bu milletlerin özgürlüğünü sağlaması konusunda söz verdiklerini öne sürmüştür. 30 Ekim 1918'de Türkiye teslim oldu. Paris Barış Konferansı'nda birçok Amerikalı ileri gelen politikacının bağımsız Ermenistan'ın kurulması için Amerikan Başkanı Wilson'dan destek istemekle birlikte bu yöndeki çabaların başarısızlıkla sonuçlandığı ve Ermenilerin kendi kaderlerine terk edildiğini dile getirmiştir. Bunların ötesinde, Türkiye'nin güven vermediği, geleceğinin belli olmadığı, ekonominin temelini teşkil eden Hristiyanların devre dışı bırakılmasından dolayı bağımsız bir devlet olarak ayakta kalamayacağını ve Mustafa Kemal Paşa'nın ne kadar süre iktidarda kalacağını belli olmadığı gibi birçok asılsız iddia ve ifadelerde bulunmuştur.⁷³

Cardashian'la birçok kez görüşen ve özellikle Lozan Antlaşması imzalanıncaya kadar Türk aleyhtarı yayın ve demeçleriyle tanınan *American Board of Commissioners For Foreign Missions* üyesi *James Levi Barton*, 4 Şubat 1924 tarihli yazdığı mektupta Cardashian ve Ermenilerin, Türkiye aleyhtarı faaliyetlerinde

69 NARA, M 365 Roll 4, File 711.672 /187. The Senate Should Reject the Turkish Treaty.

70 NARA, M 365 Roll 4, File 711.672/ 212, November 20, 1923 ve 22 November 1923.

71 NARA, M 365 Roll 4, File 711.672, 262 1/2, 9 February 1924.

72 NARA, M 365 Roll 4, File 711.672, 263 18 January 1924.

73 NARA, M 365 Roll 4, File 711.672 /187, The Senate Should Reject the Turkish Treaty, s. 24-27.

Gazi

Amerikan halkının geçmişteki Türk algısını kullandıkları ve Cardashian'ın antlaşmanın onaylanmasından yana olan misyonerleri tehdit ettiğini belirtmektedir.⁷⁴

Chief of the Division of Near Eastern Affairs (Yakın Doğu İşleri Şubesi Şefi), *Alen W. Dulles* tarafından *Amiral Bristol*'a gönderilen bir belgede "baş belası" olarak nitelenen Cardashian'ın Amerikan resmi makamlarını rahatsız edici ve asılsız birçok yazı yolladığı, kendisi hakkında hacimli bir dosya olduğu ve Komite adına birçok mektubu Cardashian'ın yazıp *Gerard*'ın ise imzaladığı ifade edilmektedir.⁷⁵ Bunu destekler nitelikte bir bilgiyi de Lozan'daki antlaşmasının onaylanması yönünde çaba harcayan *J. Barton* dile getirerek *Gerard*'ın bütün kararlarında Cardashian'a danıştığı, hatta kendisine yolladığı mektuba Cardashian'ın küfürlü ve dolaylı yoldan tehditkâr bir ifadeyle antlaşmanın onaylanmasına yönelik çabalardan vazgeçmesini istediği gibi kelimeler kullanmıştır. Üstelik aynı belgede, Ermenistan'ın Bağımsızlığı için Amerikan Komite-i için "*Cardashian Komitesi*" ifadesi yer alacaktır.⁷⁶

Lozan Antlaşması'nın onaylanmamasına yönelik olarak Cardashian'ın hazırladığı, *Gerard* imzasıyla yayınlanan ve Türkiye ve Türkler hakkında birçok gerçek dışı bilgi içeren risalelerden birisi de, "*The Lausanne Treaty and Kemalist Turkey*"dir.⁷⁷ Bu risale hakkında Cardashian, 7 Şubat 1924'de Amerikan Dışişleri Bakanlığına yazdığı mektupta, 10 makaleden oluştuğu bilgisini vermektedir. Aynı mektupta, Kemalist rejimin uzun süre ayakta kalamayacağı ve Türklere güvenilmemesi gerektiği de ifade edilmiştir.⁷⁸ Cardashian'ın üyelerine danışmadan Komite adını kullanarak yayınladığı makale ve risaleler bazı tepkileri de beraberinde getirmiştir. Nitekim bu tür tepki getiren makalelerden birisi de, Amerika Dışişleri Bakanı *Charles Evans Hughes* ve Amerikan basınına "*Secretary Hughes and Chester Oil Concession*" adıyla yollanmıştır. Söz konusu yazı üzerine *James Gerard* tarafından *The New York Times* gazetesine yapılan bir açıklamada, ne böyle bir yazı hazırladığını ne de haberdar olduğu belirtilerek, hazırlayan kişinin Vahan Cardashian olduğu deklare edilmiştir.⁷⁹ Yazıya Komite'nin yönetim kurulunda olan *S. S. Mc Clure*'nin tepkisi oldukça sert olmuştur. Böyle bir yazıdan yönetim kurulunda olmasına rağmen haberinin olmadığını ifade eden *Clure*, Dışişleri Bakanı'ndan özür dileyerek kendisinin Amerika Birleşik Devletlerinin şimdiye kadar gelmiş en iyi bakanlarından birisi olduğunu söylemiş ve Komite üyeliğinden istifa etmiştir.⁸⁰

Hem antlaşmanın imzalandığı sırada ABD Senatosunun tatilde olması hem de henüz çözüme kavuşturulamayan konular bulunduğu için ABD Başkanı

74 NARA, M 365 Roll 4, File 711.672/ 266, 4 February 1924.

75 NARA, M 365 Roll 4, File 711.672 / 261, 11 February 1924.

76 NARA, M 365 Roll 5, File 711. 672 / 389, 1/2, 3 February 1926.

77 *The New York Times*, 20 April 1924.

78 NARA, M 365 Roll 4, File 711.672 / 261, 7 February 1924.

79 *The New York Times*, 30 August 1924.

80 *The New York Times*, 31 August 1924.

Coolidge, antlaşmayı biraz gecikmeli olarak 3 Mayıs 1924'de Senato'ya havale etmiştir. Antlaşma, 16 Mayıs 1924'de Dış İlişkiler Komisyonuna gelmiş; ancak buradaki kuvvetli muhalefeti kırmak oldukça zor olmuştur.⁸¹ Dış İlişkiler Komisyonundaki en sert muhalefet, Senatör *Claude A Swanson*'dan gelmiştir. Bu konuda Dış İlişkiler Komisyonunun bir başka üyesi olan *Henry Cabot Lodge*, 24 Mayıs 1924'de Barton'a yazdığı bir yazıda, *Swanson*'un "*Gerard ve onun Ermeni arkadaşı Cardashian*" ın tesiri altında kaldığını ifade etmektedir.⁸² Bu bağlamda Senato Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Senatör *Henry Cabot Lodge*, muhalif senatör *Swanson*'un antlaşmanın onaylanması teklifinin tatilden sonraya bırakılmasını kabul etmek durumunda kalmıştır. Nitekim Senato 12 Haziran'da tatile girdiği sırada antlaşma hala Dış İlişkiler Komisyonu'ndaydı. 1 Aralık günü tekrar toplanmış Senato, 13 Mart 1925'te yapılan gizli oturumda antlaşma konusunu ele almıştır. Burada yapılan görüşmede onay için gerekli üçte iki çoğunluğun sağlanamayacağı anlaşılınca tekrar Dış İlişkiler Komisyonuna yollanmış ve böylece antlaşmanın onayı bir sonraki seneye kalmıştır.⁸³

1926 senesinde *Ermenistan'ın Bağımsızlığı için Amerikan Komitesi (American Committee for the Independence of Armenia)* adlı örgüt, *Lozan Antlaşmasına Karşı Amerikan Komitesi (The American Committee Opposed to the Lausanne Treaty)* adını alacak ve faaliyetlerini daha da arttıracaktır. Üstelik Vahan Cardashian, Amerikan kamuoyunun hiç de yabancı olmadığı kötü ve korkunç Türk tabirine daha çok sarılacaktır. 1926 yılında "*Kemal's Salve Market and Lausanne Treaty*" adıyla yayınlanan kitapta kaleme aldığı yazısında, Türkiye ve yeni rejim hakkında kamuoyuna birçok yanlış bilgi verecektir. Makalede, Kasım 1922'de Lozan'a giden Türklerin İzmir şehrinde Hristiyanların yaşadığı yerleri yağmaladığı ve yaktığı, binlerce Hristiyan kadın ve kızı köle yaptığı, 300 bin kişinin hiç bir şey almadan şehri terk etmeye zorlandığı dile getirilmiştir. Ayrıca Kemalist rejimin, fazla bilinmese de, 13. yüzyıldan beri en fazla Hristiyan'ı yok ettiği şeklinde birçok gerçek dışı bilgi içermektedir.⁸⁴ Yine aynı tarihte Komite tarafından yayınlanan "*The Lausanne Treaty Turkey and Armenia*" adlı kitapta "*The Turks*" başlıklı makalesinde, daha önce Türkler aleyhinde dediklerini tekrarlayacaktır. Bu meyanda, hiçbir kanıtı dayanmayan Kemalistlerin beş yıllık iktidarı boyunca bir milyon Ermeni ve Rum'u katledip beş yüz bin kişiyi ana yurdundan tehcir ettiğini ileri sürmüştür.⁸⁵

Cardashian, antlaşmanın onaylanmaması için Amerikan kamuoyunun yanında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı ve Senatoya yönelik birçok girişim de bulunmuştur. Örneğin, komitenin hazırladığı "*Armenian In The World War*"

81 S. Bulut, *a.g.e.*, s. 52.

82 NARA, M 365 Roll 5, File 711.672 / 290 1/2, 24 May 1924.

83 S. Bulut, *a.g.e.*, s. 53.

84 *The New York Times*, 3 May 1926.

85 Vahan Cardashian, "The Turks" *The Lausanne Treaty Turkey and Armenia*, New York 1926, s. 109.

Gazi

(Birinci Dünya Savaşında Ermeniler) adlı risaleyi bizzat kendi imzasıyla Başkana yollamıştır.⁸⁶ Bu konuda bir başka örnek ise, “*The Lausanne Treaty Turkey and Armenia*” adlı kitabı birçok nüsha ile bizzat senatoya teslim etmesi olarak gösterilebilir. Ayrıca, tasarının onaylanmamasından yana tavır takınan Senatörler *Swanson, Robinson, Parrison* ve *William King*’le görüşerek yapılması gerekenler konusunda konuşmuştur.⁸⁷ Bunun yanında Cardashian, Amerika’daki Hristiyan topluluklar üzerinde de propaganda faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu bağlamda antlaşmanın onaylanmamasından yana tavır takınan Piskopos *William T. Manning* vasıtasıyla Amerika’daki Piskoposlara, *Manning* ve *Dr. Williams Adams Brown* tarafından yazılmakla birlikte Cardashian’ın hazırlanmasında yardım ettiği bir mektup yollamıştır.⁸⁸

Bütün bu tartışmalar arasında zikrolunan antlaşma, 24 Mart 1926’da, oylanmak üzere tekrar Senato’ya yollanmıştır. Bunun yanında muhalefetin etkisini azaltmak amacıyla gizli olan antlaşma metni ifşa edilmişse de bir sonuç elde edilememiştir. Amerikan Hükümeti, Senato tatile girmeden bir gün önce bir girişim daha yaparak, antlaşmanın Ocak 1927’de oylanması için yeniden Senato’ya göndermiştir.⁸⁹ Bu arada, Senato’nun tatile girmesine rağmen antlaşmanın reddi yönünde girişimlerine devam eden Cardashian, Ekim ayı içerisinde Dışişleri Bakanı’ndan bir görüşme talep etmiş; ancak bu isteği kabul görmemiştir.⁹⁰

18 Ocak 1927’de Senatoda görüşülen antlaşma 34’e karşı 50 kabul oyu almış ise de, üçte iki çoğunluk sağlanamadığı için resmîyet kazanamamıştır.⁹¹ Antlaşmanın reddedilmesi ve Ermeni lobisinin Senato üzerindeki gücünü göstermesi bakımından Joseph Grew’in şu tespiti, oldukça dikkat çekicidir: “... *New York*’taki Ermeni unsuru, -Şüphe götürmeyecek biçimde Demokrat Parti’nin seçim kampanyasına bol miktarda bağışta bulunmak suretiyle- davalarını Demokratların parti programına dahil ettirecek ve küçük olmasına rağmen sesleri çok çıkan bir grup Amerikalı Senatör ve Piskoposun desteğini sağlayacak kadar güçlüydü...”⁹²

Antlaşmanın reddedilmesi karşısında Dışişleri Bakanı Frank B. Kellogg, aynı gün İstanbul’da bulunan Amerikan Yüksek Komiser Amiral *Mark Lambert, Bristol*’a bir telgraf çekerek hemen Başbakan İsmet [İnönü] Paşa ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü [Aras] Bey’le görüşmesini istemiştir. Söz konusu talimat-

86 NARA, M 365 Roll 6, File 711. 672/ 473, 4 June 1926.

87 NARA, M 365 Roll 5, File 711. 672/ 396, 9 February 1926.

88 NARA, M 365 Roll 6, File 711. 672/ 443, 8 April 1926 ve 15 April 1926. Türk düşmanı olarak tanınan Piskopos Manning New York Herald gazetesinin 4 Mayıs 1926 tarihli Paris nüshasında kaleme aldığı makalesinde Mustafa Kemal Atatürk’ü “Türkiye’nin kanlı tarihinde önde gelen kasabı” olarak tarif edecektir. Bkz: NARA, M 365 Roll 6, File 711. 672/ 469, 12 May 1926.

89 S. Bulut, *a.g.e.*, s. 52-56.

90 NARA, M 365 Roll 6, File 711.672/ 516, 23 October 1926.

91 Fahir Armaoğlu, *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri (Açıklamalı)*, Ankara 1991, s. 110-111.

92 Joseph C. Grew, *Lozan Günlüğü* (Çev. Kadri Mustafa Orağlı), İstanbul 2001, s. 163-164.

Görüş

Akademik
Bakış

110

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

ta, antlaşmanın reddinden Amerika'nın Türkiye ile dostane bir ilişkiye girmek istemediği manasının anlaşılmasını ve Amerikan hükümetinin nota teatisi ile ilişki kurmak arzusunu bildirmesini söylemiştir.⁹³ Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti adına Tefik Rüştü Bey ile Amerika Birleşik Devletleri adına Yüksek Komiser Bristol arasındaki görüşmeler sonucunda, biri diplomatik diğeri ticari ilişkileri başlatma üzere hazırlanan iki notanın (Modus Vivendi) 17 Şubat 1927'de imzalamasıyla beraber Senatonun kararı aşılmıştır.⁹⁴

Bu durum Lozan Antlaşması'na karşı olan gruplar tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Antlaşma metni yaklaşık bir ay kadar kamuoyundan gizli tutulmuştur.⁹⁵ Modus Vivendi'ye ilk tepkilerden birisi, 19 Şubat tarihinde Vahan Cardashian'dan gelmiştir. Cardashian, Dışişleri Bakanı *Frank B. Kellogg*'a bir telgraf göndererek "*İdari gücünü keyfi olarak kullanmak*" ve "*Senatoya meydan okumak*" la suçlamıştır.⁹⁶ Cardashian, 21 Mart 1927'de Amerika Birleşik Devleti Başkanı *Coolidge*'e yolladığı mektupta ise; antlaşmayı haince, keyfi hareket, amaçsız, saldırganca ve provokatif olarak tarif ettiği görülmektedir. Söz konusu mektupta, Türkiye ile savaş halinde olduğunu ve devam edeceğini belirterek eğer Türkiye Amerika Birleşik Devletlerine Büyükelçi atarsa istenmeyen kişi ilan edilmesi için mücadele edeceğini yazmıştır. Mektubun devamında, esasında bu nota teatisinin Senato'nun reddettiği antlaşmanın aynısı olduğunu ve *Coolidge*'nin böyle bir girişimde bulunmakla Senato'nun yetkilerini çaldığını dile getiren Cardashian, antlaşmanın misyonerler ve petrol imtiyazı avcılarına kurban gittiğini de iddia etmiştir.⁹⁷

Aynı günlerde, yapılan Modus Vivendi üzerine karşılıklı büyükelçi atanması gündeme gelmiştir. Tabii Cardashian'ın buna tepkisi de gecikmemiştir. 15 Mayıs 1927'de bir açıklama yapan Cardashian, Türkiye'nin Büyükelçi atanmasının geçersiz olduğunu, bunun yasal ve ahlaki olmadığı savaş halinin devam ettiğini gelecek büyükelçinin Amerika topraklarına girdiğinde tutuklanması gerektiğini iddia etmiştir.⁹⁸ Bu ortamda Lozan'daki görüşmelerde Amerika Birleşik Devletleri'ni gözlemci sıfatıyla temsil eden *Joseph Grew* ile Dışişleri Bakanı *Kellogg* bir görüşme yapmıştır. Bundan haberdar olan Cardashian, *Kellogg*'un Türkiye Büyükelçiliği için *J. Grew* ile yaptığı görüşmeyi manasız bulduğunu ve Amerikan Dışişleri Bakanının bu kanunsuz hareketinden iğrendiğini belirterek durumu Bolşevizm'e benzetmişti. Nihayetinde karşılıklı görüşmeler sonucunda Ahmet Muhtar Bey (25 Mayıs 1927) Washington'a ve *Joseph Grew* (27 Mayıs 1927) Ankara'ya Büyükelçi olarak atanmıştır. Washington'daki büyükelçilik

93 F. Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 110-111; NARA, M 365 Roll 7, File 711.672/ 539 c, 18 January 1927.

94 S. Bulut, *a.g.e.*, s. 83.

95 R. Trask, *a.g.e.*, s. 52.

96 NARA, M 365 Roll 7, File 711.672 protest, 19 February 1927.

97 NARA, M 365 Roll 7, File 711.672 protest 2, 21 March 1927.

98 *The New York Times* 16 May 1927.

Gazisi

Akademik
Bakış

111

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

binasının hazır olmaması dolayısıyla Ahmet Muhtar Bey'in Amerika'ya gidişi biraz gecikerek Kasım sonunu bulmuştur.⁹⁹

Cardashian bu zaman süresince boş durmamıştır. 1927 senesinin ilkbahar ayları boyunca Başkan *Coolidge* ile Dışişleri Bakanı *Kellogg*'i asılsız iddialarıyla rahatsız etmiştir. Atanacak olan büyükelçiyi tehdit etmekten geri durmamıştır. Bu bağlamda *Modus Vivendi* ve büyükelçi atanmasına yönelik çalışmaları protesto etmek için 1927 senesinin Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında Amerikan'ın değişik şehirlerinde toplantı ve mitingler organize ederek buralarda konuşmalar yapmıştır. Cardashian'a bu çalışmalarında en büyük desteği *James Gerard*, *Parke Cadman*, *William T. Manning* gibi üyeler vermiştir.¹⁰⁰ Cardashian, 29 Ekim 1927'de Amerikan Başkanı'na yolladığı mektupta Mayıs ve Haziran içerisinde otuzdan fazla mitingde konuştuğunu yazması dikkat çekici bir ayrıntıdır.¹⁰¹

Cardashian'ın Türkiye aleyhtarı tehdit ve hakaret içeren ifade ve faaliyetleri Amerika'daki bir kısım Ermeni tarafından tasvip görmemiştir. Yayın organlarında "*büyük şarlatan*" olarak nitelendirdikleri gibi Ermeni meselesini kendi çıkarları için kullanmakla da suçlamışlardır.¹⁰²

Cardashian ve *Gerard* Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri elçiliğine atanan Ahmet Muhtar Bey hakkında daha kendisi göreve başlamadan asılsız iddialarda bulunmuştur. Bunlardan en dikkat çeken Ahmet Muhtar Bey¹⁰³ Amerika'ya gelmeden birkaç gün önce *Gerard*'in Komite adına yaptığı açıklamada Gümrü'de 30 bin Ermeni'yi öldürmekle suçlamasıdır.¹⁰⁴

Söz konusu protesto ve asılsız iddialardan dolayı Amerikan Hükümeti Ahmet Muhtar Bey'in hayatına kastedebilecek saldırılara karşı devlet başkanları seviyesinde güvenlik tedbirleri almıştır. Nitekim Ahmet Muhtar Bey, Amerika'da yapılan karşılanma ve alınan güvenlik önlemleri hakkında şu bilgiyi vermektedir:

"İskeleyle vürudumuzda etrafımızda kordon altına alındığı mahsus idi. Orada muntazir bulunan otomobillere hemen atladık. Zirhlı ve mitralyözlü motosikletlere rakib ve dört tarafımızı muhat uzun bir polis kafesi bizimle berabere harekete geldi. Caddelerde bu mü-rakibin ıslıkları ile hep birden kopardıkları bir vaveylâ içinde istasyona doğru koşuyorduk. Rehğuzarımıza müsadif bütün tramvaylar, otomobiller, arabalar bize yol vermekle mükelleftir. Otomobilimizi vaktiyle İngiltere veliahdını taşıyan, şoför yıldırım süratiyle idare ediyordu. İstasyonda yine kesif bir kordon içinde, etrafımız bütün sivil memurlarla muhat olarak trene bindik. Bu geşt ü gûzar esnasında fotoğrafçılar her taraftan magnezyumlar tutuşturuyorlar,

99 R. Trask, *a.g.e.*, s. 56.

100 R. Trask, *a.g.e.*, s. 53.

101 NARA, M 365 Roll 7, File 711. 672 protest 32, 27 October 1927.

102 R. Trask, *a.g.e.*, s. 53-54.

103 Ahmet Muhtar Bey 28 Kasım 1927 tarihinde ABD'ye ulaşmıştır.

104 R. Trask, *a.g.e.*, s. 61.

Görüş

istasyon adeta yanıyordu. Washington'a kadar refakatimizde bulunan aynı memur bu istikbalin yalnız rüesa-yı hükümete yapıldığı izah ediyordu."¹⁰⁵

Amerika'da yaşananları Türkiye'den takip etmeye çalışan J. Grew'in günlüğüne düştüğü not oldukça ilginçtir: "Amerika'daki Ermeniler yaşlı Muhtar'ı öldürürlerse, Hükümet benim cesedimi buradan aldırarak için hemen bir savaş gemisi gönderebilir, çünkü (öldürülmem) uzun sürmez." James Gerard, Muhtar Bey görevinde başladıktan sonra protesto gösterilerini azaltmış ise de¹⁰⁶ Cardashian'ın, karşı kampanyası devam etmiştir. Nitekim 1 Mart 1928 tarihinde Amerikan Başkanı'na yazdığı 3 sayfalık bir mektupta, Ahmet Muhtar Bey'in Amerikan kanunlarına göre savaş suçlusunu olduğunu ve bu çerçevede istenmeyen kişi ilan edilmesini isteyecektir. Yine Cardashian, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'na yolladığı mektupta, Ahmet Muhtar Bey hakkında ağır ve asılsız ithamlarda da bulunmuştur. Şöyle ki; Ahmet Muhtar Bey'in İttihat ve Terakki Partisi'nin yöneticisi daha sonra da savaş kabinesinde bakan olduğunu belirterek Kemalist hükümette görev aldığını, birçok kadın-erkek ve çocuk Ermeninin ölümünden sorumlu ve savaş suçlusunu olduğunu ileri sürmüştür. İddiaların devamında devletin parasını kötüye kullandığı, kapitülasyonların kalktığı dönemde Hariciye Nazırı olarak görev yaptığı ve Amerika'nın çıkarlarına darbe vurulmasında pay sahibi olduğu, ateşkes antlaşmasıyla birlikte İttihat ve Terakki üyeleri için kurulan mahkemede yargılandığı gibi ifadelerde bulunmuştur.¹⁰⁷ Amerikan hükümeti, bütün bu iddiaları fazla dikkate almayacaktır. Buna karşı bu bildiriye gazeteye yollayacağı yönündeki tehdidi üzerine az da olsa bir endişeye sebep olmuştur. Bunun yanında James Gerard, Cardashian'ın provakatif mektubunda adının kullanılmasına artık izin vermeyecektir.¹⁰⁸

1928 senesinde de, Cardashian'ın Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri arasında Lozan'da imzalanan antlaşmayla alakalı iddiaları devam etmiştir. Bu bağlamda, Amerikan kabinesinde görevli iki bakanın bir milyon Ermeni'yi Lozan konferansında Musul petrolü için sattığı iddiasında bulunmuştur. Cardashian'ın zikrolunan iddiasına karşı Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Senatör Borah bu kişilerin kim olduğunu sorduysa da kendisinden kesin bir cevap alamamıştır.¹⁰⁹

Aynı günlerde, Ermenistan'ın bağımsızlığının onuncu yılı vesilesiyle Adams Memorial Kilisesinde 27 Mayıs 1928'de bir tören icra edilmiştir. Burada bir konuşma yapan Cardashian kendisini Ermenistan Cumhuriyeti Heyeti'nin avukatı olarak tanıtmış ve Türkiye'nin işgal altında tuttuğunu Wilson Ermenistan'ından kayıtsız şartsız çekilmesi gerektiği dile getirmiştir.¹¹⁰

105 S. Bulut, *a.g.e.*, s. 91-92.

106 R. Trask, *a.g.e.*, s. 60-62.

107 NARA, M 365 Roll 7, File 711.672 protest 43, 1 March 1928 ve 3 March 1928; NARA, M 365 Roll 7, File 711.672 protest 44, 5 March 1928.

108 NARA, M 365 Roll 7, File 711.672 protest 46 a, 17 March 1928.

109 *The New York Times*, 11 April 1928.

110 *The New York Times*, 28 May 1928.

Gazi

Akademik
Bakış

113

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

Cardashian, bir Ermeni-Kürt cemiyeti olarak kurulan “*Hoybun*” Cemiyeti’ni¹¹¹ de desteklemiştir. Bu bağlamda Amerika’da *Hoybun* Cemiyeti’ni temsil eden *Emir Süreyya Bedirhan*’ın bir nevi mihmandarlığını yapmıştır. Örneğin kendisiyle Washington’a giderek onu sürgündeki Kürt hükümetinin temsilcisi olarak Senatör ve bürokratlarla tanıştırmıştır. Ayrıca *S. Bedirhan*’ın kaleme aldığı “*The Case of Kurdistan Against Turkey*” adlı kitaba Princeton Üniversitesi’nde Ortadoğu uzmanı olan *Herbert Adam Gibbons*’un takdim/tanıtım yazısı yazmasını da sağlamıştır.¹¹²

Cardashian, *Hoybun* Cemiyeti’nin parmağı olduğu bilinen Ağrı İsyanını da (1930) desteklemiştir.¹¹³ Ağrı isyanıyla ilgili *The New York Times* gazetesine bir demeç vererek Kürtlerin başarılı olduklarını iddia etmiştir. Kendisini Ermenistan’ın sözcüsü olarak tanıtan Cardashian, *Hoybun* Merkez Komitesini kaynak göstererek verdiği haberde Kürt isyancıların 3-27 Temmuz arasında Türk ordusuna karşı kuvvetli bir direnç gösterdiği, isyancı Kürtlerin İğdır’ı ele geçirdiği, isyanın başladığı tarihten itibaren (11 Haziran- 11 Eylül) Türklerin 50 bin zayıt verdiği gibi birçok yanıltıcı bilgi vermiştir.¹¹⁴

Bu arada Amerika Birleşik Devletleriyle Türkiye arasında 1 Ekim 1929’de *Ticaret ve Seyrüsefain* Antlaşması imzalanmıştır. Fakat antlaşmanın Senato’daki onay süreci, Amerika’nın Türkiye Büyük Elçisi *Grew* başta olmak üzere bazı kişilerde endişelere de sebep olmuştur. *Grew*, Amerikalı yetkililere yazdığı mektupta “*hadi dua edelim, eğer Senato antlaşmayı reddederse bilmiyorum Türk hükümet yetkililerinin suratına nasıl bakacağım...*” diyerek bunu dile getirecektir. Ancak beklenildiği gibi olmamış ve sadece birkaç Senatör söz konu antlaşmaya karşı çıkmıştır. Antlaşmaya en büyük tepki ise, Cardashian’la birlikte hareket eden Virginia senatörü *Claude A. Swanson*’dan gelmiştir. *Swanson*, Cardashian’ın hazırladığı uzun bir bildiriye Senatoda müsteşarlık yapan *Joseph P. Cotton*’a yollamıştır. *J. P. Cotton* tarafından bu yazıya verdiği cevapta özetle eski konuları tartışmanın bir faydasının olmadığı ve bundan bir sonuç çıkmayacağı ifade edilmiştir.¹¹⁵

1929 senesinde ortaya çıkan Dünya Ekonomik Bunalımı, Türk ekonomisini sıkıntıya sokmuş ve Türkiye, kredi arayışı içine girmiştir. Bu bağlamda ilk akla gelen ülkelerden birisi Amerika Birleşik Devletleri olmuş ve alınması düşünülen kredi teklifi, Başbakan İsmet Paşa ve Dışişleri Bakanı Tefrik Rüştü Bey tarafından Nisan 1930’da Büyükelçi *Grew* iletilmiştir. *Grew* cevabını Amerika Birleşik Devletleri ziyareti dönüşünden sonra bildirmiş ve ilk adım olarak Türkiye’de durumu incelemek üzere bir heyet gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu meyanda 1930 yılının sonlarına doğru Amerikan Ticaret Bakan yardımcısı

111 Ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Sarınoy, “Hoybun Cemiyeti ve Türkiye’ye Karşı Faaliyetleri” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 14 S. 40, Ankara 1998, s.206-244.

112 J. R. Mardick, *a.g.m.*, s. 9.

113 Soner Çağaptay, *Türkiye’de İslam, Laiklik ve Milliyetçilik (Türk Kimdir?)* (Çev. Özgür Bircan), İstanbul 2009, s. 62.

114 *New York Times*, 18 October 1930.

115 R. Trask, *a.g.e.*, s.112-113.

sı *Julius Klein* başkanlığında bir heyet Türkiye'yi ziyaret etmiştir.¹¹⁶ Bu sırada Atatürk'le bir görüşmede yapan *J. Klein* kredi konularını konuşmak üzere Amerika Birleşik Devletlerine iki üç kişilik bir heyet gönderilmesini teklif etmiştir.¹¹⁷

Bunun üzerine *J. Klein* teklifi kabul edilerek Şükrü Saraçoğlu başkanlığında bir heyet, 7 Ekim 1931'de Amerika Birleşik Devletlerine gitmiştir. Ziyaret esnasında Türkiye'deki bayındırlık işleri, banka kredisi ve pamuk endüstrisi gibi konularda iyileştirme için 50-100 milyon dolar kredi alınması gündeme gelmiştir. *J. Grew*, bu ziyarete büyük önem vermekte ve ilişkilerin iyileştirilmesi için bir fırsat olarak görmektedir. Ancak ziyaret iki kaynak tarafından protesto edilmiştir. Nitekim ilk tepki, Osmanlıdan kalan borçların ödenmesi konusunu bir kısım çevreler gündeme getirirken diğer bir tepki ise, yine Vahan Cardashian'dan gelecektir. Söz konusu tepkisinde Cardashian, Türk hükümetinin Amerika'dan alınacak borçları Ermenistan olarak kabul edilen topraklarda demiryolunun geliştirilmesi için kullanacağını ileri sürmüştür.¹¹⁸

Cardashian, 1933-1936 seneleri arasında Amerika'nın Türkiye Büyükelçisi olarak görev yapan *Robert Peet Skinner* atanmasına da karşı çıkmıştır. Amerikan Başkanı *Roosevelt*'e gönderdiği yazıda, Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında karşılıklı olarak elçi atanmasının anayasaya aykırı olduğunu, atamanın geçersiz ve meyan okumak anlamına geldiğini iddia edecektir.¹¹⁹

Vahan Cardashian, 12 Haziran 1934'de kalp krizi sonucu ölünceye kadar her fırsatta Türk ve Türkiye aleyhtarı faaliyetlerine devam etmiştir. Bütün bunların yanında, Türkiye aleyhinde Amerika Birleşik Devletleri mahkemelerine davalarda açmıştır. Bu davalardan biri, 1909-1914 seneleri arasında New York Şehbenderliğinde görev yapmasından dolayı alacağı olduğunu iddia ettiği 20 bin dolarlık bir tazminat davasıdır. Fakat dava, mahkeme tarafından reddedilmişti.¹²⁰ Bir diğer dava ise, Panama-Pasifik Uluslararası Sergisi'nde Osmanlı standını düzenlenmesine ait masrafların yarısının kendisi tarafından verildiğini ileri sürerek 150 bin dolar istemesine rağmen bundan da bir sonuç elde edememiştir. Ayrıca Washington DC' de bulunan mahkemeye Ahmet Muhtar Bey aleyhine bir daha açmış olduğu halde bunu da kaybetmiştir.¹²¹ Son olarak Vahan Cardashian'ın kurucusu olduğu The American Committee for the Independence of Armenia 1941 senesinde isim değiştirilerek The Armenian National Committee of America (ANCA) ismini alacaktır. Adı geçen komite bugünde Amerika Birleşik Devletlerinde Türkiye aleyhtarı faaliyetlerine devam etmektedir.¹²²

116 R. Trask, *a.g.e.* , s.132.

117 Bilal Şimşir, "Atatürk'ün Yabancı Devlet Adamlarıyla Yaptığı Görüşmeler", *Belleten*, Cilt 45, S. 177, Ankara 1981, s. 174-175.

118 R. Trask, *a.g.e.* , s. 133.

119 R. Trask, *a.g.e.* , s. 76-77.

120 *The New York Times*, 3 October 1930.

121 R. Trask, *a.g.e.* , s. 209-210.

122 http://en.wikipedia.org/wiki/Armenian_National_Committee_of_America#History (1.5.2015)

Gazisi

Akademik
Bakış

115

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

Sonuç

Türk-Amerikan ilişkileri uzun bir tarihi geçmişe sahiptir. İki ülke arasındaki ilişkiler, genel itibariyle dostluk içerisinde sürmüştür de bazı dönemlerde gerilimler yaşanmıştır. Türk-Amerikan ilişkilerinde yaşanan gerilimlerin sebepleri arasında belki de en çok dikkat çeken ve bugün dahi bir sebep olarak önümüzde duran konu, Ermeni meselesidir. Bunda Amerika Birleşik Devletleri'nde Ermeni lobisinin etkin olması önemli bir nedendir. Amerika'daki Ermeni lobisinin köklü bir geçmişi vardır. Bu bağlamda Vahan Cardashian ismi, Türkiye'de fazla bilinmese dahi, Amerika'daki Ermeni lobiciliği açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Eski bir Osmanlı vatandaşı olan Cardashian, 1915 senesine kadar Osmanlı Devleti ile ilişkilerini sürdürmüştür. Bir süre şehbenderlikte tercümanlık yapmış olup Trablusgarb Savaşı esnasında gazetelere Osmanlı lehinde demeçlerde vermiştir. Balkan Savaşları'nın devam ettiği dönemde ise, bir taraftan Osmanlı Devleti ile iyi ilişkilerine devam ederken diğer taraftan gizliden gizliye aleyhte faaliyette bulunmaktan çekinmemiştir. Osmanlı resmi makamlarının bu durumdan haberdar olması, 1915'te *San Francisco*'daki sergi sırasında olacaktır. Cardashian'ı, 1915'ten ölüm tarihi olan 1934'e kadar Amerika'daki Türk ve Türkiye aleyhtarı hemen her faaliyette görmek mümkündür. Cardashian, Türk aleyhtarı faaliyetlerine bireysel olarak başladıysa da kısa süre içerisinde bir organizasyon çerçevesinde hareket etmenin önemi anlayarak ve günümüzde de lobicilik faaliyetlerine devam eden, *The American Committee for the Independence of Armenia*'yı kurmuştur.

Cardashian, Amerika'daki Türk aleyhtarı faaliyetlerinde ve propaganda- larında, misyonerlerin etkisiyle Amerikan halkı üzerinde oluşmuş olan "kötü Türk" imajını kullanmıştır. Bu bağlamda gazetelere demeçler vermiş, çeşitli yerlerde konuşmalar yaparak kitap ve makaleler yayınlama gibi faaliyetlerle, etkili olmaya çalışmıştır. Diğer taraftan, Amerikan resmi makamlarını etkilemek için birçok kez Amerikan senatosuna giderek Senatörleri etkileme çabası içerisine girmiştir. Bunun yanında, başta Amerikan Başkanı olmak üzere birçok üst düzey yetkiliye mektuplar yazıp ve/veya yazdırıp Komite'nin hazırladığı broşür ve kitapları yollamıştır. Bu arada Cardashian'ın hazırladığı kitap ve makalelerde Türkiye ve Türkler hakkında birçok yanlış ve eksik bilgi bulunmakta olduğunu, bir kere daha vurgulamak gerekir. Cardashian'ın bütün bu faaliyetleri ise, bir süre sonra rahatsız edici boyutlara ulaşmıştır. Öyle ki Amerikan resmi makamları, Cardashian için "baş belası" tabirini kullanmaktan çekinmemişlerdir.

Görüş

Kaynakça

Arşivler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, BEO (Babiali Evrak Odası) 4199/314881(lef 1,2); 4241/318061; 4242 /318061 (lef 1)

BOA, HR. TO (Tercüme Odası Belgeleri) 542/53.

BOA, HR. SYS (Hariciye Nezareti Siyasi Evrakı)2880/9 (lef 1-3)

(Amerika Birleşik Devleti Arşivi) National Archives and Records Administration NARA (Ulusal Arşivler ve Kayıtlar Dairesi)

National Archives and Record Administration (NARA) Microcopy (M) 353, Roll 46, File 867.41016/418, 10 February 1916 ve Yazı Eki.

NARA M 365 Roll 4, File 71.672/ 382. ½, s. 1-7.

NARA, M 365 Roll 4, File 71.672/ 382. ½, s. 55-56.

NARA, M 365 Roll 4, File 711.672 /187. The Senate Should Reject the Turkish Treaty.

NARA, M 365 Roll 4, File 711.672/ 212, November 20, 1923 ve November 22 1923.

NARA, M 365 Roll 4, File 711.672, 262 ½, 9 February 1924.

NARA, M 365 Roll 4, File 711.672, 263 18 January 1924.

NARA, M 365 Roll 4, File 711.672/ 266. 4 February 1924.

NARA, M 365 Roll 4, File 711.672 / 261, 11 February 1924.

NARA, M 365 Roll 5, File 711. 672 / 389 1/2, 3 February 1926.

NARA, M 365 Roll 4, File 711.672 / 261, 7 February 1924

NARA, M 365 Roll 5, File 711.672 / 290 ½, 24 May 1924.

NARA, M 365 Roll 6, File 711. 672/ 473, 4 June 1926.

NARA, M 365 Roll 5, File 711. 672/ 396, 9 February 1926.

NARA, M 365 Roll 6, File 711. 672/ 443, 8 April 1926 ve 15 April 1926.

NARA, M 365 Roll 6, File 711. 672/ 469, 12 May 1926.

NARA, M 365 Roll 6, File 711.672/ 516, 23 October 1926.

NARA, M 365 Roll 7, File 711.672/ 539 c, 18 January 1927

NARA, M 365 Roll 7, File 711.672 protest, 19 February 1927.

NARA, M 365 Roll 7, File 711.672 protest 2, 21 March 1927.

NARA, M 365 Roll 7, File 711. 672 protest 32, 27 October 1927.

NARA, M 365 Roll 7, File 711.672 protest 43, 44 ve 46.

NARA, M 365 Roll 7, File 711.672 protest 46 a, 17 March 1928.

Gazi

Akademik
Bakış

117

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

Sürelî Yayınlar

- The New York Times, 24 July 1910.
The New York Times, 21 September 1911.
The New York Times, 25 July 1912.
The New York Times, 16 January 1916.
The New York Times, 18 October 1919
The New York Times, 27 December 1918.
The New York Times 3 June 1919.
The New York Times, 19 August 1919.
The New York Times, 23 January 1921;
The New York Times, 13 February 1921;
The New York Times, 31 December 1922.
The New York Times, 28 January 1923.
The New York Times, 20 April 1924.
The New York Times, 30 August 1924.
The New York Times, 31 August 1924
The New York Times, 3 May 1926.
The New York Times 16 May 1927.
The New York Times, 11 April 1928
The New York Times, 28 May 1928.
The New York Times, 18 October 1930
The New York Times, 3 October 1930.
The New York Times, 13 June 1934.
New York Daily Tribune, 1 June 1907.

İnternet Kaynakları

http://en.wikipedia.org/wiki/Armenian_National_Committee_of_America#History (1.5.2015)

Kitaplar ve Makaleler

- ARMAOĞLU Fahir, "Atatürk Döneminde Türk-Amerikan İlişkileri" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 13, S. 38, Temmuz 1997, s. 631-647.
ARMAOĞLU Fahir, *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri (Açıklamalı)*, Ankara 1991.
BEYOĞLU Süleyman, "Sevr ve Lozan'da Ermeni Sorunu", *Akademik Bakış*, Cilt.2, Sayı.3, Ankara 2008, s. 125-138.

Görüş

Akademik
Bakış

118

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015

- BİLGİN Deniz, *ABD'li Gözüyle Sivas Kongresi (Amerikan Mandası ve Gazeteci L. E. Browne'in Faaliyetleri)*, İstanbul 2004.
- BRYCE James - TOYNBEE Arnold, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermenilere Yönelik Muamele (1915-1916)*, Cilt 1-2, İstanbul 2005.
- BULUT Semih, *Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri (1923-1938)*, Ankara 2010.
- Bulletin of Yale University (Obituary Record of Graduates of Yale University Deceased during the year 1933-1934) 1934.
- CARDASHIAN Vahan, *The Ottoman Empire in the Twentieth Century*, Albany N.Y. 1908.
- CARDASHIAN Vahan, "A Turkish Scheme" *The Joint Mandate Scheme: A Turkish Empire Under American Protection*, New York 1920, s. 34-45.
- CARDASHIAN Vahan, "Should America Accept A Mandate for Armenia" *America as Mandatary for Armenia*, New York 1919, s. 25-37.
- CARDASHIAN Vahan, "The Turks" *The Lausanne Treaty Turkey and Armenia*, New York 1926, s. 105-109.
- CARDASHIAN Vahan, "Who Speaks in the Name of Armenia?" *The Armenian Review*, Vol XXXIII, No: 3-91 (Autumn, 1970), s. 48-58.
- ÇAĞAPTAY Soner, *Türkiye'de İslam, Laiklik ve Milliyetçilik (Türk Kimdir?)*, (Çev. Özgür Bircan), İstanbul, 2009.
- DANIEL Robert L. , "The Armenian Question and American-Turkish Relations, 1914-1927" *The Mississippi Valley Review*, Vol. 46, No 2, (Sep., 1959), s. 252-275.
- ERHAN Çağrı, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökeni*, Ankara 2001.
- EROL Mine, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Amerika Büyük Elçisi A. Rüstem Bey*, Ankara 1973.
- FENDOĞLU Hasan Tahsin, *Modernleşme Bağlamında Osmanlı-Amerika İlişkileri*, İstanbul 2002.
- GREW Joseph C., *Lozan Günlüğü*, (Çev. Kadri Mustafa Orağlı), İstanbul 2001
- KELLER Barbara Jean, *The United State and Armenia, 1911 to 1920 The Armenian Mandate*, Fullerton (California), California State College, (Yüksek Lisans Tezi) 1969
- KOOLAKIAN Robert George, *Struggle for Justice: A Story of The American Committee For The Independence Of Armenia*, Michigan, 2008.
- MANGO Andrew, *Atatürk*, (Çev. Füsün Doruker) İstanbul 2004.
- LOWRY Heath W. , *Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü'nün Perde Arkası*, İstanbul 1991.
- MARDICK John R. , "Life and Times of Vahan Cardashian", *Vahan Cardashian: Advocate Extraordinaire For The Armenian Cause*, (Compiled by Vartkes Yeghiayan), California, 2008, s. 1-11.
- SARINAY Yusuf, "Hoybun Cemiyeti ve Türkiye'ye Karşı Faaliyetleri" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 14 S. 40, Ankara 1998, s.206-244.

Gazisi

ŞİMŞİR Bilal, "Türk-Amerikan İlişkilerinin Yeniden Kurulması ve Ahmet Muhtar Bey'in Vaşington Büyükelçiliği (1920-1927)", *Belleten*, C. XLI, S. 162, Ankara 1977.s. 277-356.

ŞİMŞİR Bilal, "Amerika'da Ermeni Lobisi ve Lozan Antlaşması Kavgası (1923-1927)", *Ermeni Araştırmaları*, S. 3, Ankara, 2001, s. 34-66.

ŞİMŞİR Bilal, "Atatürk'ün Yabancı Devlet Adamlarıyla Yaptığı Görüşmeler", *Belleten*, Cilt 45, S. 177, Ankara 1981, s. 157-207.

TRASK Roger R. *The United States Response to Turkish Nationalism and Reform (1914-1939)*, Minnesota 1970.

YEGHIAYAN Vartkes, "Cardashian and The Armenian Cause: An Unfinished Odyssey", *Life and Times of Vahan Cardashian*, *Vahan Cardashian: Advocate Extraordinaire For The Armenian Cause*, (Compiled by Vartkes Yeghiayan), California, 2008, s.16-68.

Gazisi

Akademik
Bakış

120

Cilt 8 Sayı 16
Yaz 2015